

สภาพชีวิตพระสงฆ์เชื้อสายสยามเพื่อดำรงวิถีไทยในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย

Living condition of Siamese Buddhist monk for maintain Thai way in Kelantan State, Malaysia

พระวิจักกร์ พงษ์พันธ์*, ปัญญา เทพสิงห์, และ เก็ดถวา บุญปรากการ
Phra Wichak Phongphan*, Punya Tepsing, and Kettawa Boonprakan

สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
Program in Human and Social Development, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University

*ติดต่อผู้เขียน sagery675@gmail.com

ส่งบทความ 17 สิงหาคม 2560 | แก้ไข 6 ธันวาคม 2560 | ตอรับ 14 ธันวาคม 2560 | เผยแพร่ 29 พฤศจิกายน 2561

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพชีวิตของพระสงฆ์เชื้อสายสยามเพื่อดำรงวิถีไทยในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและลงพื้นที่ โดยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึก สักเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ พระสงฆ์เชื้อสายสยามวัดไทยพุทธในพื้นที่รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย จำนวน 12 รูป และฆราวาส จำนวน 10 คน นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล ประกอบด้วย เวลา สถานที่ และบุคคล โดยใช้กรอบการศึกษาผ่านมิติทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ

ผลการศึกษาพบว่า ด้านสังคมมีเครือข่ายกับพระสงฆ์ในประเทศไทยด้านต่างๆ เช่น การรับพัทธศ การเชิญพระสงฆ์ไทยร่วมกิจกรรม การแลกเปลี่ยนที่คณะด้านปกครองคณะสงฆ์ การรับกฐินพระราชทาน พระสงฆ์มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่หลากหลาย โดยเฉพาะคนเชื้อสายจีน มีความสัมพันธ์กับสุลต่านรัฐกลันตัน โดยสุลต่านเป็นผู้แต่งตั้งตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ ด้านวัฒนธรรมพระสงฆ์เชื้อสายสยามมีการส่งเสริมให้ดำรงวิถีไทยหลายรูปแบบ เช่น การใช้ภาษาไทย การส่งเสริมศิลปะไทย ขนบธรรมเนียมประเพณี เพื่อรักษารากเหง้าวัฒนธรรมไทย และอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของตนเองให้โดดเด่นท่ามกลางพหุวัฒนธรรมโดยไม่มีความขัดแย้งกับชาติพันธุ์อื่น ด้านเศรษฐกิจพระสงฆ์เชื้อสายสยามมีรายได้จากเงินเดือนจากรัฐบาลไทย เงินบริจาค การจำหน่ายวัตถุมงคล ในส่วนรายจ่ายพระสงฆ์มีรายจ่ายเป็นค่าเดินทาง ค่ารักษาโรค ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด ชีวิตพระสงฆ์เชื้อสายสยามในรัฐกลันตันช่วยสะท้อนถึงการดำรงวิถีไทยให้เป็นที่รู้จักในสังคมต่างแดน

คำสำคัญ: พระสงฆ์สยาม, สภาพชีวิต, วิถีไทย, รัฐกลันตัน, ประเทศมาเลเซีย

Abstract

The present study aimed at investigating the living condition of Siamese Buddhist monks for maintain Thai way in Kelantan, Malaysia. Educating side of social, cultural and economic, employing a qualitative research method, data collection consisted of gathering printed document, in - depth interviews, participatory and non - participatory observations. Major informants were twelve Siamese lays Buddhist and ten Siamese Buddhist abbots in temple and data triangulation was adopted composed of time, place and person. Using the framework through the social, cultural and economic dimensions. Qualitative data analysis was performed based on the framework of social, cultural and economic dimensions.

The study indicated that on the social dimension, the followings were found: A network with Buddhist monks in Thailand was form in order to receive monk rank, invite Thai monks to join the activities, exchange of views on the monk administration, Royal Kathina. Interact with diverse people, especially people of Chinese descent, relationship with the Sultanate of Kelantan State. Sultan is the appointed monk administration range. On the culture dimension, the Siamese Buddhist monks are promoted in many ways such as using Thai language, Thai art and tradition to maintain the roots of Thai culture and their ethnic identity to stand out among multiculturalism without conflicting with other ethnicities. On the economic dimension, Siamese Buddhist monks earn monthly from Thai government, donation, and distribution of sacred objects. Monks expense composed of travel expense, treatment and miscellaneous. The life of Siamese Buddhist monks in Kelantan State reflect to maintain Thai way in Thai society to be known in other country.

Keywords: Siamese Buddhist monk, living condition, Thai way, Kelantan State, Malaysia

■ บทนำ

พระสงฆ์คือสถานภาพของบุคคลที่เข้าสู่บรรพชิต ดังนั้นสภาพชีวิตของพระสงฆ์จึงมีความแตกต่างจากบุคคลทั่วไป พระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของพุทธศาสนิกชน การใช้ชีวิตของพระสงฆ์จึงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของศาสนธรรม มีพระธรรมเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวัน พระสงฆ์แต่ละรูปย่อมมีชีวิตที่แตกต่างตามบริบทและท้องถิ่นที่ตนอาศัย ดังที่สุพัตรา สุภาพ (2541) เห็นว่าวิถีชีวิตคือแนวทางการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ โดยสะท้อนเป็นพฤติกรรมต่างๆ ที่แสดงถึงทัศนคติ ค่านิยม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลธรรมและคุณธรรม วิถีชีวิตแต่ละคนถูกกำหนดให้แตกต่างกันด้วยวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ เช่น ชีวิตชาวเขาแตกต่างจากชาวเมือง ชาวมุสลิมแตกต่างจากชาวพุทธ คนเป็นครูแตกต่างจากตำรวจ กล่าวคือ ความแตกต่างของชีวิตยังมีปัจจัยจากพื้นที่อาศัย การนับถือศาสนาและบทบาทหน้าที่ พระสงฆ์มีบทบาทต่อกลไกการดำรงอยู่ของสังคมไทย และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทแบบไทยๆ ไปยังพื้นที่ต่างๆ ที่โดยยอมรับนับถือพระพุทธศาสนามักมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางศาสนาและมีวัดเป็นพื้นที่ปฏิบัติการ

รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซียเป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทของไทย ดังปรากฏในรัฐกลันตันมีวัดไทยจำนวนมากถึง 20 วัด เหตุที่รัฐกลันตันมีวัดไทยอยู่มากเป็นเพราะยังมีชาวมลายูที่นับถือพระพุทธศาสนาแบบไทยคนเหล่านี้แต่เดิมอยู่ในอาณาจักรไทยหรือสยามในอดีต ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการแบ่งเขตดินแดนระหว่างไทยกับอังกฤษ โดยสยามมอบดินแดนรัฐกลันตันให้เป็นของอังกฤษเพื่อแลกกับสิทธิสภาพนอกอาณาเขต จนเมื่ออังกฤษปลดปล่อยเอกราชให้มาเลเซียในปี พ.ศ. 2506 (ธำรงค์ศักดิ์ อยุธยาวัฒนะ, 2547) ทำให้มีคนเชื้อสายสยามส่วนหนึ่งคงอาศัยอยู่ในรัฐกลันตันกลายเป็นพลเมืองมาเลเซีย ท่ามกลางมุสลิมซึ่งเป็นพลเมืองส่วนใหญ่ของรัฐ คนสยามเหล่านี้ยังคงผูกพันกับวัฒนธรรมไทย ดังผลการศึกษาของ พรชัย นาคสีทอง (2559) ได้ศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์ความทรงจำและอัตลักษณ์ไทย (พุทธ) สยามในมาเลเซีย กรณีชุมชนบางแซะ (Teresak) รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ได้กล่าวว่าชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนไทยพุทธที่ตั้งอยู่ในรัฐกลันตันที่เน้นแนวคิดการเมืองแบบศาสนนิยมภายใต้อิสลามานูวัตร์ (Islamization) และแวดล้อมด้วยชุมชนมุสลิม แต่สามารถแสดงออกและเน้นซึ่งอัตลักษณ์ไทย (พุทธ) สยามได้อย่างอิสระ ภายใต้เงื่อนไขและบริบทสังคมมลายู จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวันและสังคมพหุวัฒนธรรมมาเลเซีย

ความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาทำให้คนสยามส่วนหนึ่งบวชเป็นพระภิกษุ ดำรงเพศบรรพชิต อยู่ในวัดไทยซึ่งกระจายอยู่ในอำเภอต่างๆ ของรัฐกลันตัน จากสถิติพบว่า พระสงฆ์เชื้อสายสยามมีจำนวน 100 รูป และยังคงดำรงวิถีชีวิตแบบไทย นอกจากนั้นถือพุทธศาสนาแบบไทยแล้ว ยังพูดภาษาไทย นับถือพระมหากษัตริย์ไทย เป็นผู้นำระดมทุนเพื่อก่อสร้างวัดตามแบบศิลปะไทย ภายใต้สภาพวิถีทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่เป็นรัฐอิสลาม โดยเฉพาะรัฐกลันตันที่พบว่า เป็นรัฐเคร่งครัดหลักจารีตอิสลาม ใช้หลักกฎหมายที่เคร่งครัดกว่ารัฐอื่นๆ การเผยแผ่พุทธศาสนาทำในขอบเขตของชนชาติอื่นๆ ที่ไม่ใช่ชาวมลายูเท่านั้น การจะฝ่าฝืนให้หันมานับถือพุทธศาสนาทำให้เกิดการตอบโต้ในทางลบจากโครงสร้างอำนาจของรัฐมุสลิม (Ismail, 2006) อย่างไรก็ตามพระสงฆ์เชื้อสายสยาม ยังคงมุ่งมั่นที่จะเผยแผ่และสืบทอดพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทยจากการศึกษาของ สมพร ชุนเพชร (2558) เรื่อง การอ้างและพลวัตวัฒนธรรมพุทธศาสนาของชาวมลายูเชื้อสายไทยในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย พบว่า พระเถระในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซียมีบทบาทหน้าที่และมีภารกิจหลัก ในการช่วยอ้างพุทธศาสนาให้ยั่งยืน ไม่ว่าจะเรื่องการบริหารจัดการวัด การให้ความสำคัญกับการศึกษาพระไตรปิฎก ทั้งพระวินัย พระสูตร และพระอภิธรรม การบวชเรียนของพุทธศาสนิกชน การจัดการเรียนการสอนภาษาไทย ศาสนาพุทธและวัฒนธรรมไทย รวมทั้งการให้วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้ใฝ่ในธรรม การเผยแผ่พุทธศาสนายังมีอุปสรรคหลายประการ เช่น การถูกจำกัดพื้นที่ในการเผยแผ่ ห้ามเผยแผ่ในพื้นที่ที่มีคนมุสลิมอาศัยอยู่ ส่วนใหญ่มักใช้พื้นที่ของวัดในการเผยแผ่ นอกจากนี้มีงานศึกษาของ อุทัย เอกสะพัง และ คำนวน นวลสนอง (2555) พบว่า บทบาทที่เห็นได้อย่างเด่นชัดของพระสงฆ์ในรัฐกลันตันโดยเฉพาะเจ้าอาวาส คือ การสร้างวัดให้มีความสวยงามเป็นที่สะดุดตาของผู้คนที่พบเห็น มีการผสมผสานด้านสถาปัตยกรรมระหว่างสถาปัตยกรรมไทยและสถาปัตยกรรมจีน มีการเปิดสอนภาษาไทยในวัดของแต่ละวัด พระสงฆ์มาเลเซียกับพระสงฆ์ไทยมีการติดต่ออย่างสม่ำเสมอ จากงานศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าสภาพพระสงฆ์เชื้อสายสยามมีการดำเนินชีวิตที่ยังคงแนบแน่นกับวัฒนธรรมไทย ชีวิตของพระสงฆ์จึงมีความน่าสนใจที่จะทำให้เข้าใจถึงมิติต่างๆ ของชีวิตชาวพุทธ ซึ่งดำรงเป็นสมณเพศและเป็นชนกลุ่มน้อยท่ามกลางสังคมมุสลิมในประเทศมาเลเซีย จากการศึกษาของ ปัญญา เทพสิงห์ (2560) พบว่า พระสงฆ์ไทยในลิงคโปรมีวิถีชีวิตที่แปรเปลี่ยนไปตามสิ่งแวดล้อม วิถีไทยที่ดำรงอยู่มักผสมผสานคตินิยมของวัฒนธรรมอื่นๆ โดยใช้พลังของศาสนาเพื่อเชื่อมบุคคลกลุ่มต่างๆ ให้เข้าหากัน สะท้อน

ถึงบทบาทของพระสงฆ์ในต่างแดนที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของประเทศอื่น จากเอกสารข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าชีวิตพระสงฆ์ในต่างแดนยังต้องการแสดงอัตลักษณ์วิถีไทย ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน และสร้างสรรค์วัดไทยให้สวยงาม โดยปรับตัวตามสภาพสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจหรือบริบทในพื้นที่นั้นๆ อย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อการดำรงวิถีไทย

การดำรงชีวิตของพระสงฆ์แสดงถึงสถานภาพอย่างหนึ่ง ในสังคมไทย ซึ่งมีบทบาทภารกิจเป็นไปตามที่สังคมคาดหวัง อย่างไรก็ตามพระสงฆ์กลุ่มนี้ไม่อาจหลีกเลี่ยงความจำเป็นของชีวิตอย่างน้อยสามปัจจัย ได้แก่ การปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การรักษาเผ่าพันธุ์และวัฒนธรรมของตนเอง และการหารายได้เพื่อใช้จ่ายในการดำรงชีวิต ปัจจัยเหล่านี้อาจกล่าวได้ว่าสัมพันธ์กับด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ มีความเกี่ยวพันกันอย่างแนบชิดกับชีวิตมนุษย์ในสังคม อีกทั้งมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ดังที่ สุริชัย หวันแก้ว (2549) กล่าวว่ามีสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงชีวิตคนโดยทั่วไป มักอ้างถึงปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ปัจจัยเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม และปัจจัยด้านเทคโนโลยี สภาพเช่นนี้ ศิริรัตน์ แอดสกุล (2557) เห็นว่าสถาบันเศรษฐกิจทำหน้าที่ช่วยสนองความต้องการของบุคคลในด้านอุปโภค บริโภค ขณะที่วัฒนธรรมทำหน้าที่ควบคุมสังคม และเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม สังคมที่แตกต่างกันเป็นเพราะมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน โดยธรรมชาติของมนุษย์ต้องการการรวมกลุ่ม ดังที่ Aristotle เห็นว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคม โดยสภาพธรรมชาติจะต้องมีชีวิตอยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่นๆ ติดต่อกันสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน พึ่งพาอาศัยกัน ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างอิสระตามลำพังแต่ผู้เดียว ส่วน Comte (1855, อ้างถึงใน สุภางค์ จันทวานิช, 2551) เห็นว่าการสร้างพลังทางสังคมศาสตร์จะเป็นสิ่งหนึ่งที่ก่อพลัง และเชื่อมโยงมนุษย์เข้าหากันเป็นสิ่งที่ผูกพันเชื่อมโยงจิตใจ ทำให้สังคมมีเอกภาพ ฉะนั้นชีวิตมนุษย์จึงมีอาจหลีกเลี่ยงไปจากสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เช่นเดียวกับพระสงฆ์ผู้ดำรงสถานภาพนักบวช โดยเฉพาะในพื้นที่นอกเขตประเทศ พวกเขาดำรงวิถีไทยภายใต้ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่มีอยู่

การศึกษาสภาพชีวิตของพระสงฆ์เชื้อสายสยามเพื่อดำรงวิถีไทยในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย จึงมีความสำคัญที่จะทำให้เห็นว่าพระสงฆ์ใช้ชีวิตอย่างไร โดยพิจารณาจากสามมิติคือ ด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ดังที่ พระครูสุจิต-ธรรมานุกาสนิก (2546) เห็นว่าวิถีชีวิตเป็นการดำเนินชีวิตในหลายด้าน อาทิเช่น เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และอื่นๆ เพื่อสนองความต้องการที่จะทำให้ชีวิตดีขึ้น ตอบสนองความต้องการของตนเองและทางสังคม เขตกานต์ สุวรรณรัตน์ (2555) มีความเห็นว่าชีวิตเป็นแบบแผนหรือแนว

ปฏิบัติของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่แสดงกิจกรรมเพื่อความอยู่รอด การพักผ่อน และความสุขที่ตนเองต้องการ และเห็นคุณค่า แบบแผนดังกล่าวมักเกี่ยวข้องกับสังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า สภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการดำรงวิถีไทยมักสัมพันธ์กับสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ เพื่อเชื่อมโยงไปสู่สภาพชีวิตของพระสงฆ์เชื้อสายสยามเพื่อดำรงวิถีไทย ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดนี้มาเป็นกรอบศึกษา

■ วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพชีวิตของพระสงฆ์เชื้อสายสยามเพื่อดำรงวิถีไทยในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ในมิติสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ

■ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม โดยมีการเตรียมคำถามที่ผู้วิจัยกำหนดไว้เป็นข้อๆ เพื่อนำไปสู่การหาคำตอบ นำไปสัมภาษณ์พระสงฆ์สยามและประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interviews) ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วยพระสงฆ์เชื้อสายสยาม จำนวน 12 รูปจาก 9 วัด เน้นพระสงฆ์เชื้อสายสยามที่เป็นคนสัญชาติมาเลเซีย เชื้อสายสยามเป็นชาวกลันตัน บวชเป็นพระภิกษุสงฆ์มาแล้วไม่น้อยกว่า 10 พรรษา ประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 10 คน เลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจงไปยังบุคคลที่ให้ข้อมูลมากที่สุดในส่วนของประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน และประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้วัด การสัมภาษณ์จะใช้คำถามแบบกึ่งโครงสร้าง (semi structured interview) ที่ผู้วิจัยเตรียมคำถามในประเด็นด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม นอกจากนี้ใช้เทคนิคการสังเกต จากนั้นนำข้อมูลจากเอกสารและภาคสนามมาประมวลผล ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้าด้านแหล่งของข้อมูล (data triangulation) ด้านแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล จากนั้นนำมาจัดหมวดหมู่อย่างมีระบบ นำมาวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ ตามเป้าหมายในการวิจัย จากนั้นสรุปผล อภิปรายผล และเสนองานด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

■ ผลการวิจัย

1. ด้านสังคม

ในด้านสังคมพระสงฆ์เชื้อสายสยามรัฐกลันตัน มีการสร้างเครือข่ายสังคมกับพระสงฆ์ในประเทศไทย เช่น พระสงฆ์

ในจังหวัดนราธิวาส จังหวัดสงขลา มีการเชื่อมโยงเพื่อขอความร่วมมือในการเผยแพร่ภาษาและวัฒนธรรมไทยภายในวัด โดยเฉพาะจังหวัดนราธิวาสเพราะอยู่ใกล้เคียง เจ้าอาวาสวัดในกลันตันกับเจ้าคณะจังหวัดนราธิวาสมักไปมาหาสู่เป็นประจำ เจ้าคณะจังหวัดมักนิมนต์พระจากกลันตันมาร่วมวันคล้ายวันเกิดจึงเกิดการสนิทสนมต่อกัน เช่นเดียวกับขรราวาสนิยมนิมนต์พระจากรัฐกลันตันมาร่วมงานพิธีใหญ่ๆ ในจังหวัดสงขลามีเครือข่ายกับมูลนิธิพระวิเชียรโมลีซึ่งตั้งอยู่ที่วัดแจ้ง จังหวัดสงขลา

“คณะสงฆ์ทั้งสองมีการประสานความร่วมมือกันเป็นอย่างดี มีการนัดหมายกันประชุมคณะสงฆ์บ่อยๆ บางครั้งประชุมที่สงขลา บางครั้งประชุมที่รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ในส่วนของวัดโคกสมาณคุณ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พระสงฆ์รัฐกลันตันถือว่าในอดีตวัดนี้เป็นที่พักอาศัยของเจ้าคณะภาค 18 คือพระธรรมวงศาจารย์ ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของพระสงฆ์ในรัฐกลันตันทั้งหมด มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในด้านการปกครองระหว่างพระสงฆ์ไทยกับพระสงฆ์สยามรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย โดยคณะสงฆ์ทั้งสองประเทศมีการลงนามร่วมกันจัดตั้งคณะกรรมการสงฆ์ไทยและมาเลเซีย มีการประชุมร่วมกันปีละ 2 ครั้ง เพื่อหาทางช่วยเหลือในการบริหารคณะสงฆ์ของสองประเทศให้ดียิ่งขึ้น” (พระครูวิสุทธิธรรมรัตน์, 2560, มีนาคม 10, สัมภาษณ์)

พระสงฆ์สยามยังมีความสัมพันธ์กับพระสงฆ์ในกรุงเทพมหานคร เมื่อมีการรับพัดยศพระสงฆ์ต้องเดินทางไปรับที่กรุงเทพมหานคร ทุกๆ ปีมีการต้อนรับภิกษุพระราชาทานจากกรุงเทพมหานครมายังวัดในรัฐกลันตัน กรณีภิกษุพระราชาทานทอดที่วัดใดวัดหนึ่งในรัฐกลันตัน เจ้าหน้าที่ของสถานกงสุลไทยเมืองโกตาบารูจะให้คำแนะนำขั้นตอนพิธีการหลวง การทอดกฐิน พระราชาทานอาจมีเจ้าหน้าที่จากพระราชวังจากกรุงเทพติดตามมาด้วย โดยปกติแล้วภิกษุพระราชาทานจะมีการหมุนเวียนกันทอดทุกปี ขึ้นอยู่กับว่าวัดใดมีความพร้อมก่อน มีการตั้งแถวขบวนในการแห่กฐินพระราชาทาน โดยมีหน่วยงานภาครัฐของไทยได้เข้ามาร่วมขบวนด้วย งานจึงมีความยิ่งใหญ่และเสริมให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมข้ามประเทศ

ในการจัดงานวัดเจ้าอาวาสต้องแจ้งไปยังกงสุลไทยในรัฐกลันตันเพื่อช่วยประสานงาน โดยเฉพาะเทศกาลสงกรานต์และลอยกระทง แต่ละวัดมีการจัดงานกระจายไปทั่วรัฐกลันตันเพื่อให้ผู้คนได้เข้ามาร่วมงานและเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยร่วมกับพระพุทธศาสนา

“การจัดงานประจำปีทางพระพุทธศาสนาของแต่ละวัด เช่น งานกฐิน ทอดผ้าป่า เจ้าอาวาสทำหนังสือแจ้งไปยังวัดต่างๆ ให้เจ้าอาวาสวัดนั้นๆ แจ้งให้ญาติโยมรับทราบเพื่อร่วมทำบุญไปพร้อมกับเจ้าอาวาส การเรียกรับเงินทำบุญรัฐกลันตันจะแตกต่างกับประเทศไทยในประเทศไทยของกฐินและของผ้าป่าจะต้องแจกทั้งญาติโยมและพระสงฆ์ของแต่ละวัด แต่ในรัฐกลันตันของกฐินและของผ้าป่าแจกเฉพาะเจ้าอาวาสของแต่ละวัดเท่านั้น ในส่วนของการโฆษณาหรือประชาสัมพันธ์งานมีน้อยมาก เช่น การติดแผ่นป้ายโปสเตอร์ติดเฉพาะหน้าวัดของตนเองเท่านั้น ไม่เหมือนประเทศไทยมีการประชาสัมพันธ์และติดป้ายโฆษณาไปทั่วทุกพื้นที่เพื่อให้สังคมได้รับรู้และร่วมงานมากขึ้น” (พระปลัดจันทร์ ปภงฺกโร, 2560, มีนาคม 12, สัมภาษณ์)

พระสงฆ์สยามมีความเกี่ยวข้องกับสังฆการปกครองของสุลต่านรัฐกลันตัน กรณีที่มีการแต่งตั้งตำแหน่งทางการปกครองของสงฆ์ในรัฐกลันตัน สุลต่านจะเป็นผู้ลงนามในการแต่งตั้งเจ้าคณะรัฐกลันตัน รองเจ้าคณะรัฐ เจ้าคณะอำเภอทั้ง 4 อำเภอของรัฐกลันตัน มีการออกประกาศนียบัตรให้พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งปกครองในรัฐกลันตัน โดยถือเป็นหน้าที่ของสุลต่านแต่ไม่เกี่ยวข้องกับการอุปถัมภ์ศาสนาพุทธ เจ้าอาวาสบางคนมีความสัมพันธ์ส่วนตัวจนสุลต่านมาเยี่ยมเจ้าอาวาสถึงวัด ดังเช่นกรณีของพระอาจารย์ครน ปุณฺสวณฺโณ อดีตเจ้าคณะรัฐกลันตันและเจ้าอาวาสวัดอุดตมาราม ในส่วนของสามัญชนชาวมุสลิม แม้พวกเขาไม่ได้มีส่วนในการเข้าพิธีในศาสนาพุทธหรือร่วมกิจกรรมภายในวัด แต่ชาวมุสลิมก็พูดทักทายกับพระสงฆ์อยู่เป็นประจำ พระสงฆ์สยามส่วนใหญ่พูดภาษามลายูได้จึงมีความเข้าใจระหว่างกัน สภาพการณ์เหล่านี้เป็นการสร้างความสามัคคีระหว่างชาติพันธุ์ที่แตกต่างแต่อยู่ร่วมกันได้ด้วยความเข้าใจกันทั้งสองฝ่าย

พระสงฆ์สยามมักมีปฏิสัมพันธ์กับชาวพุทธเชื้อสายจีนในโอกาสจัดงานเทศกาลในทางพระพุทธศาสนาประจำปี อาทิ เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา โดยมีคนเชื้อสายจีนแวะเวียนมาทำบุญและพักที่วัด ทางวัดได้เตรียมสถานที่พักไว้สำหรับผู้แสวงบุญทุกกลุ่ม เป็นการเชื่อมสัมพันธ์มิตรของชาวพุทธในรัฐกลันตันอย่างเหนียวแน่น ทำให้วัดมีรายได้มากขึ้นและนำเงินเหล่านั้นมาพัฒนาวัดในโอกาสต่อไป ในกรณีที่ชาวพุทธเชื้อสายจีนเสียชีวิตเจ้าภาพมักนิมนต์พระสงฆ์ไปสวดอภิธรรมเป็นประจำ หรือกรณีมีเทศกาลของชาวจีนจะมีการนิมนต์พระสงฆ์ไปเจริญพุทธมนต์ด้วย

ตั้งคำสัมภาษณ์

“ที่วัดของอาตมามีคนเชื้อสายจีนมาทำบุญเยอะ เพราะอดีตเจ้าอาวาสเป็นคนเชื้อสายจีน ขณะนี้ท่านมรณภาพไปแล้ว และที่วัดมีการก่อสร้างสถาปัตยกรรมแบบจีนหลายรายการ ที่วัดมีพระพุทธรูปปางไสยาสน์องค์ขนาดความยาว 40 เมตร ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางไสยาสน์ที่ใหญ่ที่สุดในรัฐกลันตัน” (พระสมุห์โกกเทเวศ, 2560, มีนาคม 12, สัมภาษณ์)

หลายวัดมีการสร้างที่เก็บบรรจุอัฐิทั้งของคนไทยและของคนเชื้อสายจีน ส่วนคนเชื้อสายอินเดียนั้นมีน้อยมาก จึงไม่ค่อยได้เห็นคนเหล่านั้นมาร่วมงานบุญที่จัดขึ้นภายในวัดรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย

พระสงฆ์ในรัฐกลันตันมีการสร้างสังคมออนไลน์เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของคณะสงฆ์ในด้านการปกครอง การจัดงานเทศกาลต่างๆ การท่องเที่ยวในวัดไทย จัดทำแผนที่ออนไลน์ของวัดต่างๆ ในรัฐกลันตัน เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาจากต่างประเทศได้ใช้เส้นทางเดินทางได้อย่างถูกต้อง สร้างสังคมออนไลน์แจ้งข่าวเรื่องต่างๆ เช่น ผลการประชุมคณะสงฆ์สัญจรระหว่างคณะสงฆ์ไทยและคณะสงฆ์มาเลเซีย การประกาศผลสอบนักธรรมและธรรมศึกษา เพื่อสะดวกในการค้นหารายชื่อผู้ที่สอบผ่าน หน้าที่ในการทำออนไลน์เป็นหน้าที่ของเลขานุการเจ้าคณะรัฐกลันตัน การทำสื่อออนไลน์มีประโยชน์มากทั้งในวงการคณะสงฆ์และฆราวาส เพราะเป็นกระบอกเสียงของชาวไทยพุทธที่จะใช้บริการเพื่อหาความรู้ในด้านพระพุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ในรัฐกลันตัน ชาวไทยพุทธจะให้ความร่วมมืออย่างดีในการรับรู้ข่าวสารในวงการคณะสงฆ์

2. ด้านวัฒนธรรม

ในด้านพุทธศาสนาและความเชื่อ พระสงฆ์ในรัฐกลันตันปฏิบัติตามศาสนกิจเช่นเดียวกับพระสงฆ์ในประเทศไทย พระสงฆ์ในรัฐกลันตันมีปฏิสัมพันธ์กับญาติโยมชาวมาเลเซียเชื้อสายสยามอย่างแน่นแฟ้น ในวันธรรมสวนะญาติโยมจะนำอาหารทั้งคาวหวานมาถวายพระที่วัด ในช่วงเช้าจะมีการตักบาตร ญาติโยมรับศีลไหว้พระกันอย่างพร้อมหน้า ญาติโยมทั้งหญิงและชายจะสวมชุดสีขาวทั้งหมด มีทั้งพุทธบริษัทมารับศีลห้าและศีลแปด (อุโบสถศีล) ในช่วงเพลก็จะมีกรถวายอาหารพระภิกษุอีกครั้ง ต่อจากนั้นมีการกรวดน้ำรับพรจากพระสงฆ์ มีการแผ่เมตตา ลาพระรัตนตรัย แล้วรับประทานอาหารร่วมกันที่วัดและช่วยกันทำความสะอาดวัด ก่อนจะ

แยกย้ายกันกลับบ้าน ตั้งคำสัมภาษณ์

“ที่วัดของอาตมา ชาวบ้านมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา มาก มีการปฏิบัติบูชากันอย่างพร้อมเพรียง ทั้งการสวดมนต์ไหว้พระ การนั่งสมาธิ การฟังธรรม โดยโยมทุกคนต้องนุ่งขาวห่มขาว เพื่อความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย และทำให้เกิดรูปแบบการปฏิบัติธรรมที่วัดอื่นๆ นำไปเป็นแบบอย่างๆ (พระครูสุวรรณวุฒิชัย, 2560, มีนาคม 11, สัมภาษณ์)

ในกรณีมีเทศกาลทางพระพุทธศาสนาหรืองานอุปสมบทจะมีญาติโยมทั้งหญิงและชายมาช่วยกันหุงหาอาหารที่วัด ฝ่ายชายช่วยกันปอกมะพร้าวและคั้นกระทิเพื่อนำมาปรุงอาหาร วัดในรัฐกลันตันส่วนมากจะปลูกต้นมะพร้าวเกือบทุกวัด เพราะต้องนำมาใช้เมื่อมีงานในวัด ส่วนฝ่ายหญิงช่วยกันปรุงอาหารทั้งของคาวและของหวาน บรรยากาศของการช่วยเหลือวัดดีมาก ร่วมมือร่วมใจกันทำโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ถือเป็นการทำงานร่วมกันและเป็นการต้อนรับแขกผู้มาเยือนด้วยอาหารไทย และคนสยามในรัฐกลันตันมีความเชื่อว่ามีบุตรชายอายุย่างเข้า 20 ปี จะต้องบวชเรียนเป็นพระสงฆ์ บางครอบครัวนิยมพาลูกไปบวชที่วัดหน้าพระธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช เพราะมีความเชื่อว่ามีเมืองนครศรีธรรมราชเป็นเมืองแห่งแรกที่รับเอาพระพุทธศาสนาจากอินเดียในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช และเชื่อว่าสถานที่ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ การสืบทอดการบวชที่วัดหน้าพระธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราชถือเป็นรูปแบบหนึ่งในการสืบสานวัฒนธรรมไทย

ด้านความเชื่ออื่นๆ พระสงฆ์เชื้อสายสยามยังมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์และเครื่องรางของขลัง ปฏิเสธไม่ได้ว่าชาวพุทธยุคปัจจุบันนิยมวัตถุมงคลมาใช้เป็นที่พึ่งทางจิตใจ ทำให้พระสงฆ์ที่มีความรู้ทางไสยศาสตร์ได้ใช้ความรู้เพื่อสนองความต้องการของญาติโยม ดังเช่น เจ้าอาวาสรูปแรกของวัดอุตตมาราม ท่านมีความสามารถในการปลุกเสกพระเครื่อง โดยเฉพาะพระปิดตาวัดอุตตมาราม สร้างขึ้นมาด้วยมวลสารศักดิ์สิทธิ์หลายชนิด กล่าวกันว่า ท่านปลุกเสกพระปิดตาโดยใช้คาถาจนกระทั่งพระปิดตาสามารถลุกขึ้นมาได้และเคลื่อนไหวได้ด้วยฤทธิ์คาถา ต่อมามีการทำพระเนื้อว่านรูปเหมือนของท่านเพื่อให้คนนำไปบูชา ญาติโยมนิยมไปทอนพระจากวัดอุตตมารามกันมาก ส่วนพิธีกรรมเกี่ยวกับขับไล่ภูตผีปีศาจที่อยู่ในบ้าน พระสงฆ์บางรูปสามารถใช้คาถาเพื่อขับไล่หรือปราบปรามสิ่งเหล่านั้นได้ ญาติโยมบางหมู่บ้านก็ยังเชื่อในสิ่งเหล่านี้และยังคงทำพิธีแบบเดิมๆ อยู่ พระสงฆ์ที่มีความสามารถด้านนี้มักเป็นที่พึ่งพาของชาวบ้าน พระสงฆ์รัฐกลันตัน

มีความเชื่อเรื่องทำได้ดี เชื่อเรื่องกรรม เรื่องการปฏิบัติธรรม เรื่องสวรรค์และเรื่องนิพพาน พระสงฆ์มีการประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลและวินัย ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

“พิธีกรรมที่พระสงฆ์รู้จักกันดีกันกระทำอยู่บ่อยๆ คือ การเจริญพระพุทธมนต์ในโอกาสต่างๆ ทั้งงานมงคล เช่น ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน เปิดบริษัทใหม่ ญาติโยมนิมนต์ไปที่บ้านเพื่อทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์และงานอวมงคล เช่น งานศพ งานสวดป่าช้า งานวันรับเปรต ส่งเปรตตายาย งานครบวันตาย 50 วัน งานครบวันตาย 100 วัน งานสวดกระดูก งานล้างป่าช้า เจ้าภาพจะนิมนต์พระไปสวดที่บ้านของญาติโยมหรือตามสถานที่ต่างๆ ที่มีงานเหล่านั้น” (ยอด ชาจันทร์, 2560, มีนาคม 10, สัมภาษณ์)

ในด้านภาษา พระสงฆ์เชื้อสายสยามส่วนใหญ่ใช้ภาษาหลายภาษาในการสื่อสาร ทั้งที่เป็นคนเชื้อสายสยามและคนเชื้อสายจีน รวมถึงคนมุสลิมซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในรัฐกลันตัน พระสงฆ์แต่ละรูปมีความสามารถในการใช้ภาษาแตกต่างกัน เพราะการเรียนในขั้นพื้นฐานในด้านภาษาแตกต่างกัน บางรูปสามารถพูดได้ 4 ภาษา คือ ภาษาไทยเงี้ยว ภาษาจีนฮกเกี้ยน ภาษามลายู ภาษาอังกฤษ บางรูปก็พูดได้ 2 ภาษา คือ ภาษาไทยเงี้ยวและภาษามลายู ส่วนใหญ่วัดที่มีชื่อเสียง เช่น วัดประชุมธาตุชุนาราม วัดพิภูลทอง วัดอุตตมาราม เจ้าอาวาสสามารถพูดกับญาติโยมได้หลายภาษา เพราะการพูดได้หลายภาษาเป็นการดึงดูดญาติโยมให้มาทำบุญที่วัดมากยิ่งขึ้น และสามารถสนทนาธรรมกันได้อย่างเข้าใจ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ภาษาถิ่นที่ใช้ในรัฐกลันตัน ถ้าเป็นคนสยามพูดกันเองมักจะพูดไทยสำเนียงเงี้ยว ถ้าคนสยามพูดกับคนมุสลิมในท้องถิ่นมักจะใช้ภาษามลายู ถ้าคนสยามพูดกับคนเชื้อสายจีนมักจะพูดจีนฮกเกี้ยน ถ้าคนสยามพูดกับชาวตะวันตกมักใช้ภาษาอังกฤษ ส่วนภาษาไทยสำเนียงเงี้ยวเป็นภาษาที่มีการอนุรักษ์ไว้ เพราะมีประวัติศาสตร์อันยาวนานตั้งแต่สมัยสุโขทัย เพราะภาษาบางคำมีความเก่าแก่มาก เช่น คำว่า ร่ม มักเรียก “กลด” กางเกงขายาวเรียก “สนับเพลา” ฆราวาสเรียกชื่อค่านำหน้าของพระสงฆ์ว่า “คุณ” สำเนียงของภาษาล้านนาที่พูดในอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ดังเช่นคำสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ฝนตกแล้ว เอากลดมากางเร็ว, นุ่งสนับเพลาสบายไม่, อากาศเย็น ห่มเสื้อเร็ว” (สมบุรณ์ จันทร์เดิม, 2560, มีนาคม 11, สัมภาษณ์)

พระสงฆ์เชื้อสายสยามเป็นกำลังสำคัญของการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มีการสอนภาษาไทยขึ้นในวัด ซึ่งบางครั้งมีปัญหา

ขาดแคลนผู้สอน บางวัดได้รับการช่วยเหลือของมูลนิธิวิเชียรโมลี (วัดแจ้ง) สงขลา โดยส่งเสริมให้เด็กนักเรียนชาวสยามได้เรียนภาษาไทยจนจบการศึกษาประถม 4 ทำให้เด็กได้อ่าน ได้ฟัง ได้พูด ได้เขียนอย่างถูกต้อง เกิดการเชื่อมต่อด้านภาษาในชาติพันธุ์เดิมของไทย การสอนภาษาไทยในวัดมักมาพร้อมกับการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมอื่นๆ เช่น การรำไทย มวยไทย ฟันดาบ มโนราห์ กลองยาว หนังตะลุง เพลงไทยเดิม อาหารไทย สิ่งเหล่านี้เป็นการอนุรักษ์และสืบทอดความเป็นไทยไว้ให้เข้มแข็งให้ลูกหลานได้เรียนรู้วัฒนธรรมไทยท่ามกลางชาติพันธุ์ที่หลากหลายในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ดังคำสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ในความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่อยู่ในรัฐกลันตัน ถ้าชาติพันธุ์ใดพูดภาษาไหน ก็จะแสดงอัตลักษณ์ทางด้านภาษาของชาติพันธุ์นั้นออกมาเช่น คนสยามจะใช้ภาษาไทยเงี้ยวในการสื่อสารด้วยกัน แม้แต่พระเทศน์ก็ยังใช้ภาษาไทยเงี้ยว ซึ่งเราจะไม่ค่อยใช้ภาษาอื่นถ้าไม่จำเป็น” (แฮลาย ปรามวล, 2560, มีนาคม 12, สัมภาษณ์)

ในด้านศิลปะพระสงฆ์มีบทบาทต่อการสืบทอดศิลปะแขนงต่างๆ เช่น เปิดการสอนรำมโนราห์ รำกลองยาว ฝึกท่วงท่าในการตีกลองรวมถึงลีลาต่างๆ ของผู้แสดง ดังการให้สัมภาษณ์

“ผมชอบการรำมโนราห์มานานแล้ว ถ้ามีเวลาว่างผมกับเด็กๆ ในหมู่บ้านจะออกมาซ้อมรำมโนราห์ ซึ่งการตัดชุดมโนราห์จะเป็นแบบประยุกต์กับสมัยใหม่ เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้เห็นการผสมผสานของชุดมโนราห์ทั้งเก่าและใหม่ ที่นี้เราขาดครูฝึกสอน เราซ้อมกันเองโดยซื้อแผ่นซีดีมโนราห์ที่มีชื่อเสียงมาดู จากนั้นก็นำมาประยุกต์ในท่วงท่าต่างๆ จนสามารถได้ทำเป็นของตัวเอง” (สิริ สุขเกษม, 2560, มีนาคม 12, สัมภาษณ์)

เจ้าอาวาสแต่ละวัดให้การสนับสนุนทั้งสถานที่และการเงิน เช่น ค่าตัดชุดการแสดง สถานที่ฝึกซ้อมการแสดงในรูปแบบต่างๆ ดังคำสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ฉันเป็นผู้ออกแบบเสื้อผ้าของชุดมโนราห์ และซื้อผ้ามาตัดเอง พร้อมกับซื้อลูกบิดมาเย็บชุดมโนราห์เพื่อให้มีสีสันสวยงาม ซึ่งมีหลายสี ต้องตัดทีละหลายชุดจึงจะเพียงพอกับผู้แสดง หลังจากแสดงเสร็จแล้วก็จะเก็บชุดเข้าที่ให้เรียบร้อย ส่วนทำรำก็มีการประยุกต์เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยใหม่ เราต้องรักษาอัตลักษณ์

วัฒนธรรมไทยเอาไว้ไม่เช่นนั้นก็จะสูญหายไปกับกาลเวลา”
(อัมพร บุญประเสริฐ, 2560, มีนาคม 13, สัมภาษณ์)

การออกแบบอุโบสถ โรงธรรม กุฏิพระสงฆ์ พระสงฆ์ มักเป็นผู้ชี้ นำ ดังเช่น พระครูบวรญาณประสิทธิ์ ท่านได้ไปหา แบบอย่างจากวัดต่างๆ ในประเทศไทยแล้วนำมาประยุกต์ให้ ข้างรับเหมาะพิจารณาถอดแบบแปลนจากประเทศไทยจนกว่า เจ้าอาวาสจะพอใจ การหาเงินงบประมาณสร้างและบำรุง เสนาสนะส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส เจ้าอาวาสมีอำนาจ ในการตัดสินใจในเรื่องการก่อสร้างด้วยตัวเอง ดังคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“สร้างโรงธรรม ไม่ต้องใช้กรรมการหลายคน
โรงธรรมรูปเรือหงส์ ท่านเจ้าอาวาสเป็นผู้คิดและ
ท่านทำการก่อสร้างอาคารปฏิบัติธรรมสูง 3 ชั้น
สร้างพระพุทธรูปยืนอยู่ข้าง ใช้ศิลปะแบบไทยผสมจีนบ้าง
แต่ไม่มากนัก” (พระปลัดจันทร์ ปภังคโร, 2560, มีนาคม 12,
สัมภาษณ์)

หากวัดใดที่เจ้าอาวาสมีเชื้อสายจีนการผสมผสาน สถาปัตยกรรมแบบจีนกับไทยก็มีมากขึ้น การบริหารจัดการ ศิลปะในวัดเกือบทั้งหมดมีแนวคิดจากพระสงฆ์ เช่น วัดโพธิวิหาร อำเภอดุสิต มีพระครูประศาสน์ประชากร (ผา ฉนทมนโธ) ซึ่งปัจจุบันมรณภาพแล้วเป็นผู้สร้างพระนอนขนาดใหญ่ ความยาว 40 เมตร ลักษณะสวยงาม พระนอนองค์นี้รัฐบาล ประเทศมาเลเซียได้ประกาศให้เป็นมรดกวัฒนธรรมของประเทศ มาเลเซีย ญาติโยมพุทธบริษัทจากทั่วโลกและไกลเดินทางมา สักการะกันมาก จนวัดนี้กลายเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว

3. ด้านเศรษฐกิจ

ในด้านเศรษฐกิจของพระสงฆ์เชื้อสายสยาม โดย พิจารณาจากที่มาของรายได้และรายจ่าย พบว่า รายได้ของ พระสงฆ์เชื้อสายสยามในรัฐกลันตันมีหลายลักษณะ

ลักษณะแรกเป็นรายได้ที่มาจากกิจนิมนต์และรับ การ ถวายปัจจัย วัดที่อยู่ในเมืองส่วนมากมีรายได้จากการรับสังฆทาน รับกิจนิมนต์จากญาติโยมในพื้นที่ให้ไปเจริญพระพุทธมนต์เนื่อง ในโอกาสต่างๆ เช่น การแต่งงาน การเจิมรถ การสวดอภิธรรม ในงานศพที่บ้าน บางครั้งรับกิจนิมนต์จากคนเชื้อสายจีนให้มา สวดศพ รวมถึงการครบรอบวันตาย เช่น 50 วัน หรือ 100 วัน สวดป่าช้าจีน ในทุกวันธรรมสวนะญาติโยมจะถวายเงินให้กับ พระสงฆ์ เมื่อถึงฤดูกาลทอดผ้าป่าหรือทอดกฐิน สารทเดือนสิบ มีการถวายปัจจัยของเหล่าพุทธบริษัท ในช่วงเดือนห้าของทุกปี

ญาติพี่น้องซึ่งอยู่ไกลบ้านก็จะกลับมาช่วยบุญร่วมกุศลอย่าง พร้อมเพรียง เพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และ ร่วมมือร่วมใจกันด้วยพลังศรัทธาถวายเงินทองเพื่อส่งเสริม ประเพณีอันดีงาม

ลักษณะที่สองเป็นรายได้ที่มาจาก การรับบริจาคหรือ การอนุโมทนาของผู้ศรัทธาและญาติพี่น้อง ส่วนใหญ่การบริจาค มาจากญาติโยมพุทธบริษัทคนสยามและเป็นคนเชื้อสายจีน วัดในรัฐกลันตันมีผู้บริจาคเงินเพื่อให้ญาติโยมได้ทำบุญ บางวัด มีการสร้างที่พักรองรับญาติโยมที่มาทำบุญในเทศกาลวิสาขบูชา มาฆบูชา อาสาฬหบูชา ญาติโยมที่มาพักมีการบริจาคเงินบำรุง ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า เพื่อใช้สอยด้านสาธารณูปโภคในยามจำเป็น นอกจากนี้ยังได้จากการสมทบทุนเพื่อสร้างสาธารณสมบัติ ของวัด โดยเฉพาะคนเชื้อสายจีนส่วนใหญ่จะช่วยวัดในรูปของ การก่อสร้างภายในวัด ยิ่งถ้ามีการก่อสร้างแบบจีนจะยิ่งได้เงิน บริจาคมาก เช่น รูปปั้นเจ้าแม่กวนอิม อาคารทรงจีน รูปปั้นสิงโต รูปปั้นมังกร เจ้าอาวาสบางวัดอนุญาตให้ทำเพื่อตั้งดูคนจีนให้ เข้ามาทำบุญในวัดมากขึ้น แต่เจ้าอาวาสบางวัดก็ไม่อนุญาตให้ทำ เพราะเป็นการเสียพื้นที่ความเป็นสถาปัตยกรรมไทยและทำให้อัตลักษณ์ที่เป็นวัดไทยขาดหายไป จึงพยายามอนุรักษ์เอาไว้ โดยไม่สนใจคนเชื้อสายจีนเหล่านั้น จะเน้นการสนับสนุนจาก คนไทยเชื้อสายสยามเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามวัดไทยบางแห่ง ไม่มีเงินในการบริหารวัด ต้องรับบริจาคจากคนเชื้อสายจีน ทำให้วัดมีศิลปกรรมแบบจีนผสมไทย สำหรับการช่วยเหลือจาก หน่วยงานของรัฐในรัฐกลันตันในกิจกรรมของวัดมีน้อยมาก ถ้ามีมักเป็นไปเพื่อผลตอบแทน ดังคำสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ภาครัฐมาช่วยเหลือเรื่องเงินแก่คณะสงฆ์
น้อยมาก มีบ้างก็อยู่ช่วงการทำเสียงเลือกตั้งของสมาชิก
สภาผู้แทนราษฎร วัดประชุมธาตุขุนารามได้รับเงิน
สนับสนุนวัดจากนักการเมืองจากพรรคอัมโน 1 ล้านริงกิต
เพื่อสร้างอาคารโรงครัวของวัด” (พระพิศาลสมณกิจ,
2560, มีนาคม 12, สัมภาษณ์)

ลักษณะที่สามเป็นรายได้จากการให้เช่าพระเครื่องและ การทำพิธีปลุกเสก บางวัดนิยมสร้างพระเครื่อง รวมถึงเครื่องราง ของขลัง เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของญาติโยม วัดบางแห่ง ในรัฐกลันตันมีการสร้างเครื่องรางของขลัง เช่น วัดอดตมาราม มีการสร้างพระเครื่องปิดตา เพื่อเป็นรายได้ของวัดอีกทางหนึ่ง และสนองความต้องการของผู้ที่แสวงหาที่พึ่งทางด้านจิตใจ ของญาติโยม เพื่อนำไปบูชาหรือห้อยคอ เพราะมีความเชื่อว่า มีความศักดิ์สิทธิ์ สามารถปกป้องคุ้มครองตนเองได้ ดังคำสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“วัดของอาตมามีคนมาเช่าพระอยู่บ่อยๆ มีทั้งคนมาเลเซียเชื้อสายจีนและคนเชื้อสายสยาม บางครั้งก็มีชาวต่างประเทศมาขอเช่าพระเครื่อง เขามีความเชื่อว่าหลวงพ่อกวน สามารถช่วยให้เขารอดพ้นจากภัยได้” (พระครูอุดมธรรมาภิธาน, 2560, มีนาคม 13, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังมีรายได้ที่มาจากเงินเดือนของพระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาสที่ได้จากสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติให้ตามตำแหน่งที่ได้รับ

ในส่วนของการจ่ายพระสงฆ์มีรายจ่ายหลายลักษณะ ลักษณะแรกเป็นรายจ่ายด้านสาธารณูปโภค เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า วัดจะจ่ายมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับการใช้งานและขนาดของวัด บางวัดที่มีขนาดใหญ่ต้องเสียค่าไฟฟ้ามาก เช่น วัดพิบูลทอง วัดใหม่สุวรรณคิริ วัดมณีมาราม หากมีตำแหน่งเจ้าอาวาสก็ยังมีรายจ่ายมากขึ้น เพราะต้องมีความรับผิดชอบหลายอย่าง เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าเดินธูป ค่าเดินผ้าป่า ค่าไปประชุมในต่างประเทศหรือในประเทศ ค่าใช้จ่ายในวัดเงินจึงเป็นเรื่องสำคัญต่อเจ้าอาวาส ดังการให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“วัดของอาตมาเป็นวัดใหญ่ มีอาคารหลายหลัง เมื่อเวลาถึงงานที่วัดต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก ทั้งค่าน้ำและค่าไฟ รวมถึงรายจ่ายอื่นๆ อีกมากมายจึงเป็นภาระอยู่พอสมควร” (พระเพียร ขมจิตโต, 2560, มีนาคม 11, สัมภาษณ์)

ลักษณะที่สอง คือ ด้านงานซ่อมแซม บำรุง หรือก่อสร้างอาคารต่างๆ ของวัด ลักษณะที่สามเป็นกิจการทางสังคม เช่น การจ้างครูมาสอนภาษาไทยในโรงเรียน ค่าใช้จ่ายในการประชุมสังฆกรรมของพระสงฆ์ ค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนการศึกษานักธรรมและธรรมศึกษา ค่าใช้จ่ายเงินรางวัลให้กับเด็กนักเรียนที่สอบธรรมศึกษาสนามหลวงได้เพื่อเป็นการให้กำลังใจต่อผู้เรียน ค่าใช้จ่ายในการเดินผ้าป่าและกฐินของแต่ละวัด ในกรณีที่มีงานเทศกาลประจำปีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย เช่น วันทอดกฐิน วันสงกรานต์ วันลอยกระทง วัดจะต้องมีงบประมาณเป็นค่าใช้จ่าย เนื่องจากมีมหรสพต่างๆ ส่วนใหญ่จะรับมาจากประเทศไทย เช่น หนังตะลุง มโนราห์ ดนตรีเพื่อชีวิต ดนตรีลูกทุ่ง ดาราจากประเทศไทย เพื่อดึงดูดผู้คนมาเที่ยวงานในวัด มีการติดไฟประดับแสงสีต่างๆ สวยงามภายในวัด ผู้คนก็จะมารวมตัวกันที่วัด มีการขายสินค้าหลากหลายชนิดเพื่อให้ผู้คนที่ได้จับจ่ายใช้สอยกันอย่างเต็มที่ เงินค่าใช้จ่ายจากการที่รับการแสดงต่างๆ ส่วนหนึ่งมาจากเงินร่วมทำบุญของญาติโยม เมื่อมีงานทอดกฐินเจ้าอาวาสจะส่งหนังสือนิมนต์หรือบอกบุญ

มายังเจ้าอาวาสวัดต่างๆ เพื่อให้เดินทางมาทำบุญร่วมกัน โดยเจ้าอาวาสจะจ่ายค่ารถไปก่อน ญาติโยมจะรวบรวมเงินแล้วนำมาถวายเจ้าอาวาสภายหลัง ถ้าญาติโยมไปทำบุญวัดอื่นๆ แล้วได้เงินน้อยเกินไปเจ้าอาวาสจะเพิ่มเติมให้เพียงพอ อย่างเหมาะสมกับยอดเงินที่วัดนั้นๆ ควรได้รับ ดังคำสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“เวลาถึงงานกฐินอาตมาจะชักชวนญาติโยมไปร่วมทอดกฐินและทำบุญร่วมกัน การทำบุญขึ้นอยู่กับวัดและเจ้าอาวาสที่มีความคุ้นเคยกัน และมางานกฐินที่วัดอาตมาบ่อยและมีการทำบุญมาก เราก็ต้องทำบุญให้พอใกล้เคียงกัน เพื่อความสบายใจและเป็นการไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน” (พระครูสุตสีลาภรณ์, 2560, มีนาคม 11, สัมภาษณ์)

ลักษณะที่ห้าเป็นค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของพระสงฆ์รัฐกลันตัน ในกรณีที่มีพระสงฆ์ป่วยหรือเป็นโรค ถ้ารักษาในโรงพยาบาลของรัฐจะไม่มีค่าใช้จ่าย แต่ถ้าเป็นโรงพยาบาลของเอกชนจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเอง ดังคำสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ในขณะนี้คณะสงฆ์รัฐกลันตันกำลังทำโครงการเพื่อช่วยเหลือพระภิกษุอาพาธ โดยวัดทุกวัดในรัฐกลันตันมีการตั้งตู้บริจาคตามวัดต่างๆ ให้ญาติโยมทำบุญเพื่อนำเงินมารักษาพระป่วยหรืออาพาธ เพราะโรคบางชนิดต้องเสียค่ารักษาพยาบาลมาก เช่น โรคมะเร็ง โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคอัมพาต โรคหัวใจ เป็นต้น กรณีที่พระสงฆ์ในพื้นที่เสียชีวิตจะมีค่าใช้จ่ายในงานศพ ปัจจุบันพระสงฆ์ในรัฐกลันตันช่วยกันตั้งกองทุนสำรองยามฉุกเฉิน ด้วยการสร้างพลังสามัคคีในหมู่สงฆ์และคนสยามซึ่งถือเป็นแนวทางที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา” (พระครูพิพัฒน์อรรถกิจ, 2560, มีนาคม 11, สัมภาษณ์)

สรุปและอภิปรายผล

ในด้านสังคมพระสงฆ์เชื้อสายสยามมีการสร้างเครือข่ายทางสังคมกับพระสงฆ์ในประเทศไทย ด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ กัน เช่น การขอความช่วยเหลือด้านศาสนศึกษา ด้านภาษาและวัฒนธรรมไทย การเปลี่ยนสมณศักดิ์ของพระ สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีในฐานะที่ประเทศไทยเป็นต้นแบบสำคัญของพุทธศาสนา ฝ่ายเถรวาทที่แพร่กระจายไปยังมาเลเซียตั้งแต่ก่อนแบ่งแยกดินแดนระหว่างไทยกับอังกฤษ การสร้างเครือข่ายนี้ จะเห็นว่ามีหลายรูปแบบ มีทั้งเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าอาวาสวัดในรัฐกลันตันกับมูลนิธิด้านพุทธศาสนาในประเทศไทย ซึ่งเป็นการเชื่อมระหว่างปัจเจกกับกลุ่ม การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระราชวงศ์กษัตริย์ของรัฐกลันตันกับ

พระสงฆ์สยามหรือชั้นนำกับคนกลุ่มน้อย การเชื่อมโยงกับ
วัดต่างๆ ในพื้นที่เพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกัน คือ การสืบทอด
พระพุทธศาสนา โดยมีกิจกรรมเป็นเครื่องขับเคลื่อนสอดคล้อง
กับผลการศึกษาของ เกียรติศักดิ์ ม่วงมิตร (2547) ที่พบว่า
ลักษณะเครือข่ายของพระสงฆ์ กรณีเครือข่ายพระนักพัฒนา
ชุมชนภาคเหนือมีองค์ประกอบหลัก 4 ลักษณะ คือ 1) ลักษณะ
ของการเชื่อมโยง 2) ลักษณะความสัมพันธ์ของเครือข่าย
3) ประเภทของความเชื่อมโยง 4) เนื้อหาของการเชื่อมโยง
โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง การจัดงานเทศกาลที่มีคน
จำนวนมากๆ อาศัยการประสานงานไปยังเจ้าอาวาสวัดต่างๆ
ให้มาร่วมทำบุญที่วัด การมีหนังสือแจ้งเฉพาะเจ้าอาวาส สะท้อน
ถึงการมอบอำนาจความไว้วางใจแก่เจ้าอาวาส สอดคล้องกับ
ผลการศึกษาของ สมพร ขุนเพชร (2558) ที่เห็นว่าในรัฐกลันตัน
พระสงฆ์มีบทบาทอำนาจในการบริหารจัดการวัด การให้ความ
สำคัญกับการศึกษาพระไตรปิฎก การจัดการเรียนการสอน
ภาษาและวัฒนธรรมไทย รวมถึงการเป็นศูนย์รวมจิตใจของ
ผู้เฝ้าในธรรม พระสงฆ์ยังอาจทำหน้าที่ผู้นำทั้งทางโลกและ
ทางธรรม การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลหลากหลาย ทั้งระดับ
ชนชั้นนำของรัฐดังเช่น สุลต่าน ระดับสามัญชนชาวมุสลิมหรือ
ชาวมลายูเชื้อสายจีน ปฏิสัมพันธ์กับสุลต่านรัฐกลันตันเป็นการ
สร้างสังคมที่ยึดถือตามประเพณี คนสยามเข้าใจถึงบทบาทของ
สุลต่านในฐานะผู้มีอำนาจแต่งตั้งผู้ปกครองสงฆ์ ไม่ใช่ผู้สนับสนุน
พระพุทธศาสนา มิฉะนั้นจะถูกตำหนิ การสร้างปฏิสัมพันธ์เช่นนี้
ก็เพื่อความอยู่รอดของคนสยาม ดังผลการศึกษาของ Ismail
(2006) ที่พบว่า ในรัฐที่มีมุสลิมส่วนใหญ่พระสงฆ์สยามใช้วิธี
การที่ไม่เผชิญหน้า โดยการนำนโยบายที่ไม่มีพุทธศาสนาให้
เกิดความเลื่อมใสในหมู่ชาวมลายู เป็นนโยบายของรัฐกลันตัน
ที่ไม่ต้องการให้คนสยามไปเผยแผ่พุทธศาสนาในกลุ่มของชุมชน
ชาวมุสลิม เพราะการกระทำดังกล่าวเป็นการไม่ให้เกียรติกับ
ชาวมุสลิมและเป็นการดูหมิ่นทางศาสนา แต่ถ้าเป็นการเผยแผ่
ด้านวัฒนธรรมสามารถทำได้ เพราะเป็นวิถีชีวิตของแต่ละ
ชาติพันธุ์ที่อยู่รวมกันของรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย อาจเกิด
ความขัดแย้งระหว่างศาสนา ถ้าปฏิบัติตามกฎข้อห้ามนี้ก็จะ
ช่วยลดความตึงเครียดระหว่างศาสนาและรักษาไว้ซึ่งขอบเขต
ชาติพันธุ์ของตนเองไว้เป็นอย่างดี การสร้างปฏิสัมพันธ์กับคน
ต่างวัฒนธรรมใช้วิธีพูดคุย สนทนาธรรม ใช้สื่อออนไลน์ที่เป็น
ประโยชน์ต่อสังคม การทำสื่อออนไลน์มีประโยชน์มากทั้งใน
วงการคณะสงฆ์และฆราวาส เพราะเป็นสื่อเสียงของชาวไทยพุทธ
ไม่ว่าคนเชื้อสายสยามหรือจีนที่จะใช้บริการเพื่อหาความรู้ใน
ด้านพระพุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ในรัฐกลันตัน
สอดคล้องกับที่พบว่า ในสังคมสมัยใหม่แม้แต่วงการสงฆ์ยังมีการ

ปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์

ด้านวัฒนธรรม พระสงฆ์สยามรัฐกลันตันให้การส่งเสริม
พระพุทธศาสนาตามคตินิยมแบบเถรวาทของไทย เจ้าอาวาส
ตั้งโรงเรียนสอนภาษาไทยขึ้นในวัด เพราะต้องการให้ลูกหลาน
ได้ศึกษาภาษาไทย รวมถึงวัฒนธรรมไทยอื่นๆ มีการสอนรำไทย
ร้องเพลงไทย สอนรำโนราห์ หนังตะลุง มวยไทย การละเล่น
แบบไทย การส่งเสริมการเล่นสงกรานต์ ลอยกระทง รวมถึง
การทำพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เป็นการกระตุ้นให้คนสยาม
ไม่ลืมรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเอง และมีความ
ภาคภูมิใจในความเป็นไทย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ
พรชัย นาคสีทอง (2559) ที่เห็นว่าแม้ชีวิตชาวสยามที่
แวดล้อมด้วยชุมชนมุสลิม แต่ก็สามารถแสดงออกและเน้น
ซึ่งอัตลักษณ์ไทย (พุทธ) สยามได้อย่างอิสระ จนกลายเป็น
ส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวันและสังคมพหุวัฒนธรรมมาเลเซีย
ทั้งในด้านภาษา ศาสนา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี
วัฒนธรรม และการละเล่น ในด้านศิลปะมีการดำรงรักษาความ
เป็นไทยไว้ แต่บางส่วนยอมรับเอาวัฒนธรรมอื่นเข้ามาผสม
ดังที่ ปัญญา เทพลิงท์ (2558) ให้ความเห็นว่าการสร้างศิลปะ
ของพระสงฆ์ในสังคมพหุวัฒนธรรมคงยากที่จะไม่บูรณาการ
กับศิลปะในด้านวัฒนธรรมโดยเฉพาะศิลปะจีน สอดคล้องกับ
ผลการศึกษาของ อุทัย เอกสะพัง และ คำนวม นวลสนอง (2555)
ที่พบว่า วัดไทยในกลันตันพยายามสร้างให้สวยงามสะอาดตา
แก่ผู้พบเห็น มีการผสมผสานด้านสถาปัตยกรรมระหว่าง
สถาปัตยกรรมไทยและสถาปัตยกรรมจีน และยังเห็นว่าพระสงฆ์
เป็นกำลังสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย มีการเปิดสอน
ภาษาไทยในวัดของแต่ละวัด สะท้อนถึงความต้องการด้านภาษา
แต่การศึกษาภาษาไทยของนักเรียนนั้นยังเป็นปัญหา
ดังที่ เหมือนขวัญ เรณูมาศ (2556) สรุปผลการศึกษาว่าการขาดแคลน
ครูสอนจำเป็นที่ต้องนำนักเรียนที่จบการศึกษาจากมาสอน
นักเรียนรุ่นน้อง ในส่วนของครูสอนส่งเสริมวัฒนธรรมไทย
ก็มีน้อยไม่เพียงพอกับความต้องการของนักเรียน จึงเป็นปัญหา
ที่คณะสงฆ์ในรัฐกลันตันจะต้องนำมาแก้ไขอย่างเร่งด่วน

ด้านเศรษฐกิจพระสงฆ์มีรายได้จากกิจนิมนต์และการ
ถวายปัจจัยของญาติโยมชาวพุทธในรูปแบบต่างๆ เช่น การ
ถวายสังฆทาน การเจริญพระพุทธมนต์ในงานต่างๆ เช่น
งานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ เปิดป้ายบริษัท งานศพ การทำ
พิธีกรรมต่างๆ รวมถึงเงินที่ได้จากการทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ราย
ได้จากการบริจาค สมทบทุนเพื่อกิจการสาธารณสมบัติของวัด
การบริจาคจากมูลนิธิต่างๆ เพื่อใช้ในการกิจกรรมทางพุทธ
ศาสนา สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ณาตนา จันทร์สม (2555)
ที่พบว่า พุทธศาสนิกชนชาวไทยมีบทบาทในการเข้าไปร่วมใน

การพัฒนา อุปลัมภ์ และบำรุงรักษาวัดในรูปแบบต่างๆ แต่ที่นิยมอย่างมาก คือ การบริจาคในรูปของเงินเป็นหลัก โดยเฉพาะยุคที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ทำให้วิถีชีวิตของคนเรารับมากขึ้น นอกจากนี้มีรายได้จากการให้เช่าพระเครื่องหรือพิธีปลุกเสก รายได้ส่วนนี้สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงของพระสงฆ์สยามที่เน้นไปทางพุทธพาณิชย์มากขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ไพลดา ชัยสร (2554) ซึ่งพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงของวัดไทยในรัฐกลันตันที่นำไปสู่พุทธพาณิชย์ อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสมัยใหม่ที่รวดเร็ว ทำให้วัดต้องเผชิญกับความท้าทายใหม่ๆ หลายประการ อาทิเช่น กระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กระแสคนเริ่มเข้าวัดน้อยลง และทำงานตอบสนองความต้องการทางวัดมากขึ้น ดังนั้นวัดจึงต้องปรับตัวใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการความเชื่อของผู้คน ส่งผลให้วัดหลายแห่งในรัฐกลันตันมีความพยายามตั้งคนเข้าวัดและหารายได้

ในเรื่องของการใช้จ่ายพระสงฆ์โดยเฉพาะเจ้าอาวาสมีค่าใช้จ่ายมากเป็นพิเศษ เพราะต้องมีภาระที่ต้องจ่ายค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ตลอดจนค่าใช้จ่ายด้านการบำรุงการศึกษา ช่วยเหลือพระสงฆ์ป่วย ด้านการประชุมในวาระต่างๆ ด้านการบำรุงรักษา ด้านการซ่อมแซมวัด ด้านการก่อสร้างทุกรูปแบบ ด้านการเดินกฐินของแต่ละวัด ด้านการประชาสัมพันธ์วัด สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาหนักสำหรับเจ้าอาวาส เจ้าอาวาสบางวัดจึงมีวิธีการปรับตัวและแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายเหล่านี้ด้วยการ สร้างรายได้ให้กับวัดในรูปแบบต่างๆ เช่น การสร้างอาคารที่พักที่สะดวกสบายให้กับนักท่องเที่ยวที่มาทำบุญในโอกาสงานเทศกาลในทางพระพุทธศาสนาประจำปี บางวัดมีการสร้างพระเครื่องเพื่อให้ญาติโยมได้เช่าพระ สร้างวัดถ้ำมงคล เครื่องรางของขลัง บางวัดมีการก่อสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่และมีความสวยงาม มีการประดับตกแต่งทาสี ปลูกต้นไม้ จัดสวนในวัดให้มีความร่มรื่นเพื่อดึงดูดญาติโยมให้มาเที่ยวและมาทำบุญ สิ่งเหล่านี้มักจะเห็นเกือบทุกวัดในรัฐกลันตัน เพื่อต้องการให้มีจุดเด่นทางการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา และมีรายได้ของวัดเพิ่มขึ้น และต้องการลดการใช้จ่ายเงินของวัดให้น้อยลง สอดคล้องกับงานของ เหมือนขวัญ เรณูมาศ (2556) ที่กล่าวและอธิบายถึงการบริหารวัดไทยในรัฐกลันตันมักมุ่งเน้นเพื่อพุทธพาณิชย์ โดยอาศัยความเชื่อและการทำกิจกรรมในเชิงธุรกิจ โดยเน้นหนักไปที่วัดฤดูให้เป็นเงื่อนไขในการเรียกปัจจัยทางการเงินให้แก่วัด ในส่วนของพระสงฆ์ที่อยู่ในพื้นที่กัณดารหรือวัดยังไม่เจริญวิถีชีวิตยากลำบาก ขาดปัจจัยต่างๆ มากมายที่ใช้ในการดำรงชีวิตอยู่ เช่น เครื่องอุปโภคบริโภค เงินทองในการใช้จ่ายต่างๆ

■ ข้อเสนอแนะ

1. ควรทำการวิจัยพระสงฆ์เชื้อสายสยามในรัฐกลันตันประเทศมาเลเซีย ในประเด็นอื่นๆ ให้กว้างขวางออกไปอีก
2. เรื่องที่วิจัยในรัฐกลันตันควรนำไปศึกษาในรัฐตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย ได้แก่ รัฐไทรบุรี ปะลิส ประะ และตรังกานู เพื่อดูความแตกต่างของข้อมูลที่ได้ แล้วนำไปต่อยอดในโอกาสต่อไป
3. สามารถนำผลสรุปของการวิจัยนี้ นำไปแก้ปัญหของพระสงฆ์ในพื้นที่ต่างๆ เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของสถาบันสงฆ์ในประเทศมาเลเซีย

■ เอกสารอ้างอิง

- เกียรติศักดิ์ ม่วงมิตร. (2547). การศึกษาและพัฒนาศักยภาพเครือข่ายพระสงฆ์: กรณีเครือข่ายพนักงานพัฒนาชุมชนภาคเหนือ. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.). สืบค้นจาก <http://www.gotoknow.org/posts/450215>
- เขตกานต์ สุวรรณรัตน์. (2555). *วิถีการอยู่ร่วมกันของชาวพุทธและชาวมุสลิม: ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมือง จังหวัดสตูล*. สงขลา: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ณดา จันทร์สม. (2555). *รายงานการวิจัยการบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อึ้งศักดิ์ อายุวัฒน์. (2547). *ไทยในมาเลเซีย*. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- ปัญญา เทพสิงห์. (2558). การเปรียบเทียบกิจกรรมของวิถีคนต่างวัฒนธรรมในเขตเมืองหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ*, 16(32), 61-72.
- . (2560). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความหลากหลายศิลปกรรมของวัดไทยในประเทศสิงคโปร์. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 9(1), 190-213.
- พรชัย นาคสีทอง. (2559). ประวัติศาสตร์ ความทรงจำและอัตลักษณ์ไทย (พุทธ) สยามในมาเลเซีย: กรณีชุมชนบางแซะ (Teresek) รัฐกลันตัน. *วารสารอินทนิลทักษิณสารมหาวิทยาลัยทักษิณ*, 10(2), 9-44.
- พระครูสุจิตธรรมานุศาสน์. (2546). *วิถีชีวิตนักบวชในจังหวัดหนองบัวลำพู* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). สถาบันราชภัฏเลย, เลย.
- ไพลดา ชัยสร. (2554). *วัดไทยในกลันตัน: การปรับเปลี่ยนมิติทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนชาวพุทธในรัฐมุสลิม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2557). *ความรู้เบื้องต้นทางสังคมวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมพร ขุนเพชร. (2558). การดำรงและพลวัตวัฒนธรรมพุทธศาสนา
ของชาวมลายูเชื้อสายไทยในรัฐกลันตันประเทศมาเลเซีย.
วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ,
10(1), 143-159.

สุพัตรา สุภาพ. (2541). *สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ศาสนา:
ประเพณี* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สุภางค์ จันทวานิช. (2551). *ทฤษฎีทางสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุริชัย หวันแก้ว. (2549). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
ในสังคมและวัฒนธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เหมือนขวัญ เรณูมาศ. (2556). *ความเปลี่ยนแปลงทางพระพุทธศาสนา:
ความเป็นพุทธพาณิชย์ของวัดไทยในรัฐกลันตัน* (วิทยานิพนธ์
สังคมศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.

อุทัย เอกสะพัง, และ คำนวน นวลสนอง. (2555) . บทบาทพระสงฆ์
ชาวมลายูเชื้อสายไทยในรัฐทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย.
วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย,
3(1), 55-63.

Ismail, M. Y. (2006). Buddhism in muslim state: Theravada
practices and religion life in Kelantan. *e-BANGI: Jurnal
Sains Sosial dan Kemanusiaan*, 1(1), 1-12.